

Pyhät nimet suomalaisissa kalentereissa

Heikki Oja: Suomen kansan pyhimyskalenteri. Kirjapaja 2011. 480 s.

Helsingin yliopiston almanakka-toimiston päällikön Heikki Ojan kirjoittama kirja pyhimyksistä ja pyhien ihmisten nimistä valottaa suomalaisten kalenterien historiaa keskiajalta vuoteen 1929 saakka. Teos on syntynyt Helsingin yliopiston almanakkatoimiston tutkimushankkeessa kalentereiden nimestöstä. Lähteenä siinä on käytetty keskiaikaisten suomalaisten pyhimyskalentereiden ja messukirjojen ohella myöhempiä virsikirjoja ja almanakkoja sekä katolisen kirkon martyrologeja. Teoksessa on esipuheen ohella pyhimyksiin ja pyhimyskultteihin liittyvä johdanto ja päivä kerrallaan etenevä esittely pyhimyksistä ja juhlapäivistä. Kirjassa on esiteltyjen pyhimysten asia- ja nimihaikemistot sekä runsas värikuvitus. Teosta ei ole nootitettu, mutta joi-tain teemaan liittyviä lähdejulkaisuja ja tutkimuksia on esitelty. Hämmäntävästi myös Wikipedia mainitaan tärkeimpien teoksessa käytettyjen verkkosivujen joukos-sa.

Johdannollisessa osuudessa esitellään pyhimysten ja pyhimyskulttien alkuperää sekä suomalaista kalenteriperinnettä. Pyhimyksiin liittyvä lyhyehkö teksti toimii johdatuksena teemaan perehtymättömälle lukijalle, vaikka monet asiat esitetäänkin yksinkertaistusti. Onpa mukaan pujahtanut muutama selvä virhekin. Neitsyys oli naispyhimysten tärkeä piirre, mutta eivät he kaikki kuitenkaan olleet neitsyitä, eikä vaimoja ja äitejä nähty neitsytpyhimyksinä, kuten Oja väittää (s. 10).

Pyhimyskultti ja suomalaisen kalenterin muokkaantuminen ovat kaksi eri asiaa, vaikka Suomen kansan pyhimyskalenterissa ne voimakkaasti toisiinsa liitetäänkin. Kalenteriin merkitty virallinen juhlapäivä ei keskiajallakaan tarkoittanut vahvaa kulttia tai laajaa devoottien joukkoa, ainakaan koko kristikunnassa. On myös hivenen harhaanjohtavaa väittää, että koska Suomessa ”oli vain kaksi omaa pyhimystä, käytettiin emämaa Ruotsin ja Keski-Euroopan pyhimysvalikoimaa” (s. 23). Kirkkovuosi ja siis myös kalenterit rakentuvat keskiajalla koko kristikunnassa Jeesuksen elämän ja siihen liittyvien muistopäivien ympärille. Etenkin paavillisen pyhimyksesijulistamisprivilegion jälkeen tarkoituksena oli, että kanonisoituja pyhimyksiä kunnioitettaisiin ja heidän juhlapäiväänsä vietettäisiin koko katolisen kirkon alueella. Nämä seikat luonnollisesti näkyivät suomalaisissakin kalentereissa. Vastavasti pyhimysnimien runsastuminen reformaation jälkeen ei suoraan kerro kansan halusta pitää kiinni taivaallisista välittäjistä tai pyhimyksille osoitetusta kunnioituksesta. Etenkään kun osaa 1600-luvulla suomalaisiin kalentereihin liitetystä pyhimyksistä ei tunnettu tai kunnioitettu pyhimyksenä täällä katolisella ajallakaan.

Enemmän kuin kansan hartaudesta kalenterit kertovatkin kulttuurivaikutteista ja niiden leviämisestä. Niinpä olikin mielenkiintoista lukea saksalaisvaikutteista nimistön suhteen 1600-luvulla, almanakkaan lisättyjen nimien vähittäisestä maallistumisesta 1700-luvulta lähtien sekä suomalaistamisinnon tekemästä murroksesta almanakan nimistöön 1900-luvun vaihteessa. Näitä teemoja olisi voinut johdannossa esitellä laajemminkin.

Johdannon jälkeen teos on kalenterin muotoinen. Jokaisen päivämäärän kohdalla esitellään päivään liittyvän nimen historiaa ja

kyseinen pyhimys elämäkertoinen. Sivuille on jätetty tilaa omille, päivään liittyville muistiinpanoille. Teoksessa on oma osansa myös liikkuville juhlapäiville. Joidenkin nimien käytön historiaa, pyhimysten elämäkertoja tai muita vuodenvieron merkkipaaluja, kuten vaikkapa suvipäivää ja talvipäivää tai Esterin päivän sadetta, avataan myös erillisissä tietoiskulaatikoissa. Ne tuovat hyvän lisän muuten varsin niukkoihin selitysteksteihin

Lyhydestään huolimatta tekstit ovat selkeitä ja pääosin hyvin kirjoitettuja. Etenkin kalenterihistorialliset osuudet ovat mielenkiintoisia ja tuovat uutta tietoa muutoksista suomalaisissa kalenterikäytännöissä. Nimien ja henkilöiden esittelystä myös löytyy paljon kiinnostavia yksityiskohtia pyhimyksistä kiinnostuneille lukijoille. Keskiajan pyhimyskulttien tutkijakin tapasi monta uutta tuttavuutta: harva lienee aiemmin kuullut Hyginus, Hegesippus tai Adonica-nimisistä pyhistä henkilöistä. Toisaalta lukija jää pyhimysten esittelyn yhteydessä kaipaamaan edes joitain tietoja siitä, miten kyseistä päivää on vietetty Suomessa. Kansan keskuudessa monet pyhimyspäiväthän olivat tunnettuja markkinapäiviä tai etappeja vuodenvierossa ja maataloustöissä.

Teos on kauttaaltaan kuvitettu värikuvin. Suomen kansan pyhimyskalenteri onkin erittäin kaunis ja tyylikäs teos ja kuvat myös lisäävät sen informaatio-arvoa. Osa kuvista on valokuvia pyhimysten patsoista, kirkoista tai luostareista. Suurin osa kuvituksesta tulee kuitenkin teoksessa käsiteltävältä aikakaudelta; esitellyiksi tulevat niin keskiaikaiset pyhimyskalenterit ja sinetit kuin uuden ajan alun grafiikat ja maalauksetkin. Kritiikkinä täytyy kuitenkin todeta, että vain hämmästyttävän pieni osa kuvista on suomalaista alkuperää. Kuvituksen tarkoituksena on ilmeisesti ollut korostaa pyhimysten nimien ja sitä kautta kalentereiden raken-

tumisen kansainvälistä luonnetta. Teos on kuitenkin nimetty nimenomaan Suomen kansan pyhimyskalenteriksi, joten lukuisat Suomen kirkoista löytyvät pyhimysten kuvat olisivat ansainneet enemmän huomiota. Kansahan ei tutustunut pyhimyksiin vain kalentereiden tai virsikirjojen luetteloiden perusteella vaan varsinkin kuvina kirkojten seinissä, kuten Heikki Oja itsekin johdannossaan toteaa.

Heikki Oja ilmoittaa esipuheessaan kirjan tarkoitukseksi halun kunnioittaa vanhoja pyhimyksiä ja saattaa unohtetutkin pyhät nykypolvien tietoon. Hän lisää toivomuksen, että lukijat löytäisivät kirjassa esiteltujen pyhimysten joukosta oman suosikin – suojelijan ja ystävän, jonka kanssa jakaa elämän taakat. Kirja voi toki toimia inspiraationa hengellisessä elämässä, mutta enemmän kuin hartauskirjallisuudeksi suosittelisin teosta nimihistoriasta kiinnostuneille lukijoille valottamaan kulttuurivaikutteiden leviämistä kalentereiden näkökulmasta.

– SARI KATAJALA-PELTOMAA